

ANALIZA INFRASTRUKTURY NA OBSZARACH WIEJSKICH W BYŁYCH WOJEWÓDZTWACH SUDECKICH

Irena Kropsz

Streszczenie. Poziom rozwoju infrastruktury odgrywa istotną rolę w procesie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich oraz w znacznym stopniu wpływa na poziom życia mieszkającej tam ludności. W pracy przedstawiono zmiany wyposażenia infrastrukturalnego obszarów wiejskich położonych na terenach byłych województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996–1999. W badaniach uwzględniono elementy infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej. Oceny dokonano określając liczbę wybranych elementów w przeliczeniu na 100 km² powierzchni.

Słowa kluczowe: infrastruktura, wieś, Sudety, Dolny Śląsk

WSTĘP

Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich jest obecnie często utożsamiany z tworzeniem nowych miejsc pracy w nierolniczych sektorach gospodarki narodowej. Wiąże się to z prezentowaną przez wiele środowisk naukowych i politycznych opinią, że jedynie dywersyfikacja źródeł pozyskiwania dochodów może zapewnić lokalnej społeczności sukcesywne podnoszenie standardu życia. Występujące na obszarach wiejskich braki w zakresie wyposażenia w urządzenia infrastrukturalne wyraźnie zmniejszają ich atrakcyjność inwestycyjną [Wasilewski 2002].

Podjęcie tematu dotyczącego miejsca infrastruktury na obszarach wiejskich wynika z kilku zasadniczych powodów. Pierwszy to jej rola jako podstawowego warunku działalności gospodarczej. Poziom rozwoju infrastruktury decyduje o atrakcyjności regionu, warunkach życia i pracy, a w przypadku rolnictwa o efektywności produkcji rolniczej. Infrastruktura wpływa na przestrzenne rozmieszczenie działalności produkcyjnej. Jest również jednym z ważnych czynników determinujących strukturę sieci osadniczej oraz elementem integracji ekonomicznej i społecznej w regionie, a także warunkiem efektywnej ochrony środowiska na wsi i w rolnictwie [Czerna-Grygiel 2002].

Specyficzna rola infrastruktury wynika z jej charakterystycznych cech, a jej celem nie jest tworzenie dodatkowych wartości, lecz wspomaganie innych działów gospodarki narodowej w jej powiększaniu [Brzozowska 2003].

Ziemie górskie Sudetów zaliczyć można do obszarów trudnych pod względem prowadzenia produkcji rolniczej, na którą znaczny wpływ wywiera specyficzny klimat, zróżnicowana rzeźba terenu oraz niska jakość gleb. Do właściwego spełniania przez te rejony funkcji pozaprodukcyjnych, a także w celu zapobiegania depopulacji obszarów wiejskich w Sudetach, niezbędne jest istnienie i rozwój rolnictwa oraz pozarolniczej działalności gospodarczej. Możliwość rozwoju produkcji rolniczej, a także innych dziedzin gospodarowania na terenie wsi górskich, zależy w dużej mierze od stanu infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej [Kutkowska, Południak, Kropsz 1998].

MATERIAŁ I METODY

Przeprowadzone badania miały wykazać zmiany powstające w obrębie wybranych elementów infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej na obszarach wiejskich województw sudeckich. Postawiono hipotezę badawczą: trudne warunki do produkcji rolniczej wpływają na kształtowanie się wyposażenia infrastrukturalnego. Dla zrealizowania sformułowanego celu przeprowadzono badania w byłych województwach Dolnego Śląska (jeleniogórskiego i walbrzyskiego). Zebrane materiały źródłowe posłużyły do analizy poziomu wyposażenia w elementy infrastruktury tych województw z podziałem na gminy górskie i nizinne.

Obiekty badawcze (gminy, wsie) do przeprowadzenia badań wybrano w sposób celowy i losowy [Kopeć 1983]. Na podstawie szczegółowej analizy stanu infrastruktury na obszarach wiejskich wszystkich gmin rejonu badawczego, która była przeprowadzona w 1996 roku, do dalszych badań wybrano gminy o poziomie wyposażenia w wybrane elementy infrastruktury: najlepszym, średnim i najgorszym. W każdym z byłych województw sudeckich wybrano metodą doboru celowego po 3 gminy stosując się do powyższego podziału, w których zakresie losowo dobrano po 3 wsie, gdzie przeprowadzono szczegółową ankietyzację w 1999 roku.

Szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych elementów infrastruktury wybranych wsi zebrano wykorzystując metodę ankietową [Kopeć 1983, Pytkowski 1985]. Narzędziem badawczym była ankieta nt. stanu infrastruktury wsi, opracowana w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Oprócz tego wykorzystano również informacje publikowane w statystyce powszechnej.

Zakres badań obejmował analizę elementów infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej. Dostępność poszczególnych elementów infrastruktury technicznej określano jako procent gospodarstw wyposażonych w dany element, długość dróg w km/100 km², liczbę abonentów telefonicznych na 1000 mieszkańców; pozostałe elementy przeliczono na 100 km². Elementy infrastruktury ekonomicznej przeliczano na 100 km², wyposażenie w infrastrukturę społeczną określano dwojako: na 1000 mieszkańców oraz, uwzględniając przestrzenny charakter obszarów wiejskich, również na 100 km². Taki sposób ujęcia umożliwił bardziej wnikliwą analizę dostępności do elementów infrastruktury.

Do opracowania materiałów wykorzystano metodę opisową i porównawczą. Do prezentacji danych wykorzystano technikę tabelaryczną [Kopeć 1983].

ZMIANY W WYPOSAŻENIU OBSZARÓW WIEJSKICH SUDETÓW W INFRASTRUKTURĘ TECHNICZNĄ

W obrębie infrastruktury technicznej jako główne elementy wybrano: wodociąg zbiorowy, sieć kanalizacyjną i gazową, gęstość dróg o nawierzchni twardej oraz liczbę abonentów telefonicznych. Dane dotyczące tych elementów zawiera tabela 1. W byłych województwach sudeckich w 1999 roku (w stosunku do 1996 r.) wzrosła liczba gospodarstw podłączonych do wodociągu zbiorowego. Więcej gospodarstw korzystało z niego na terenach gmin nizinnych, niemniej jednak zauważa się korzystne zmiany na obszarach gmin górskich. W przypadku sieci kanalizacyjnej również odnotowano wzrost liczby gospodarstw korzystających z tego elementu infrastruktury technicznej, znacznie lepiej wyposażone były w tę sieć gospodarstwa położone na terenie gmin nizinnych byłego województwa jeleniogórskiego oraz gospodarstwa gmin górskich byłego województwa walbrzyskiego.

Kolejnym analizowanym elementem był gaz przewodowy, oceniany również jako procent gospodarstw wyposażonych w gaz. W odniesieniu do 1996 roku, w 1999 roku ponadtrzykrotnie wzrosła ich liczba w gospodarstwach byłego województwa jeleniogórskiego. Mniejszy wzrost odnotowano w byłym województwie walbrzyskim. Podobnie jak w przypadku sieci kanalizacyjnej, więcej gospodarstw było wyposażonych w gaz przewodowy na obszarach nizinnych byłego województwa jeleniogórskiego oraz na obszarach górskich byłego województwa walbrzyskiego.

Znacznej poprawie uległa ilość dróg o nawierzchni twardej, wyrażona jako wskaźnik gęstości dróg w $\text{km}/100 \text{ km}^2$. W byłym województwie walbrzyskim gęstość dróg wzrosła aż trzykrotnie, natomiast niższy przyrost gęstości dróg odnotowano w byłym województwie jeleniogórskim. Więcej dróg o nawierzchni twardej posiadały tereny nizinne województwa jeleniogórskiego oraz górskie w województwie walbrzyskim. Największy przyrost liczby abonentów odnotowano w byłym województwie jeleniogórskim (przyrost o ponad 45%), a w mniejszym stopniu wzrosła liczba abonentów w byłym województwie walbrzyskim (przyrost o około 6%). Jak wykazały badania, w obydwu województwach sudeckich więcej telefonów było na obszarach gmin górskich.

Spośród pozostałych elementów infrastruktury technicznej uwzględniono: placówki pocztowo-telekomunikacyjne, oczyszczalnie ścieków, lokalne kotłownie, remizy strażackie i zbiorniki przeciwpożarowe (tab. 1). Na terenie województw sudeckich zaobserwowano spadek liczby placówek pocztowo-telekomunikacyjnych. W byłym województwie jeleniogórskim zmniejszyła się ona prawie o 58%, natomiast na terenie byłego województwa walbrzyskiego uległa zmniejszeniu o ponad 24%.

W obydwu województwach wzrosła liczba oczyszczalni ścieków – o 20% w jeleniogórskim i prawie czterokrotnie w walbrzyskim. Przyrost liczby oczyszczalni ścieków nastąpił również na ziemiach górskich byłego województwa walbrzyskiego, co jest niezwykle korzystne z punktu widzenia ochrony środowiska naturalnego. Niestety, na terenie wsi górskich byłego województwa jeleniogórskiego przyrost ten nie nastąpił. Na obszarze województw sudeckich w 1999 roku pojawiła się większa liczba lokalnych kotłowni. Zmniejszyła się natomiast liczba remiz strażackich – o około 60% w byłym województwie jeleniogórskim i o około 40% w województwie walbrzyskim. Mniej było również zbiorników przeciwpożarowych (w jeleniogórskim o prawie 84%, w walbrzyskim o ponad 49%). Więcej tych elementów było w 1999 roku na obszarach nizinnych byłego województwa jeleniogórskiego oraz na terenach gmin górskich byłego województwa walbrzyskiego.

Tabela 1. Elementy infrastruktury technicznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]

Table 1. Elements of technical infrastructure of Sudety Voivodships of the Lower Silesia in 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Jednostka miary Unit of measure	Województwo – Voivodships											
			Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Wałbrzyskie – Wałbrzych					
			ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland		ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland	
			1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
1	Wodociąg zbiorowy Collective waterpipe	% gospodarstw % of farms	43,60	59,27	30,83	28,71	54,74	90,99	45,31	58,02	33,42	47,68	54,33	63,80
2	Sieć kanalizacyjna Sewage net	% gospodarstw % of farms	3,94	17,69	5,43	11,06	2,63	24,56	2,12	14,44	2,43	25,97	1,88	7,99
3	Gaz przewodowy Gas pipelines	% gospodarstw % of farms	6,39	21,40	7,08	20,03	5,79	22,82	7,69	10,05	7,28	11,13	8,00	9,44
4	Liczba abonentów telefonicznych we wsi The number of telephone owners	/1000 mieszkańców on 1000 inhabitants	65,97	95,97	80,07	118,20	49,41	74,98	82,15	87,33	67,60	97,36	93,00	75,07
5	Gęstość dróg o nawierzchni twardej The roads with hard surface	km/100 km ² kilometr on 100 kilometres square	32,02	67,62	37,85	54,61	26,94	83,86	17,44	55,82	13,24	69,95	21,69	41,78
6	Placówki pocztowo-telekomunikacyjne Post offices	/100 km ² on 100 kilometres square	5,71	2,40	6,49	2,40	2,74	2,40	4,08	3,09	4,08	3,09	bd	3,09
7	Oczyszczalnie ścieków Sewage – cleaning station	/100 km ² on 100 kilometres square	1,14	1,37	1,44	1,23	0,00	1,54	0,41	1,55	0,41	1,55	bd	1,54
8	Lokalna kotłownia Local engine-room	/100 km ² on 100 kilometres square	0,00	1,37	0,00	1,23	0,00	1,54	0,00	3,48	0,00	3,88	bd	3,08
9	Remiza strażacka Fire-station	/100 km ² on 100 kilometres square	10,28	4,11	10,82	3,70	8,21	4,62	4,48	6,18	4,48	6,20	bd	6,16
10	Zbiorniki przeciwpożarowe Fire-fighting container	/100 km ² on 100 kilometres square	14,84	2,40	17,31	3,08	5,47	1,54	2,85	4,25	2,85	3,88	bd	4,62

Źródło: Badania własne.

Source: Author's research.

ZMIANY W WYPOSAŻENIU OBSZARÓW WIEJSKICH SUDETÓW W INFRASTRUKTURĘ SPOŁECZNĄ

Biorąc pod uwagę funkcje turystyczno-wypoczynkowe analizowanego rejonu, dodatkowym badaniom poddano elementy infrastruktury społecznej w zakresie kultury i turystyki. Uzyskane wyniki zawiera tabela 2. W obrębie tej grupy elementów infrastruktury pod uwagę wzięto: kina, kluby, świetlice i domy kultury, muzea i skanseny, biura informacji turystycznej, hotele, motele i pensjonaty, domy wycieczkowe i schroniska, kempingi, stadiony i boiska sportowe. Wszystkie te elementy przeliczono na 100 km².

W latach 1996–1999 nastąpił wyraźny spadek liczby tych obiektów na terenach wiejskich omawianych województw. Zwiększyła się jedynie liczba domów wycieczkowych, schronisk i kempingów na terenach górskich byłego województwa walbrzyskiego, gdzie o 7% wzrosła też liczba boisk sportowych oraz o około 27% liczba domów wypoczynkowych. Liczba pozostałych obiektów kultury spadła: od 5% (muzea i skanseny) do prawie 66% (kluby, świetlice i domy kultury).

Na obszarach górskich tego województwa wzrosła prawie czterokrotnie liczba kempingów i o około 27% liczba domów wycieczkowych i schronisk, co wiąże się z dużymi walorami turystyczno-wypoczynkowymi tego rejonu. Wzrosła również liczba muzeów i skansenów o około 90% na terenach górskich. W przypadku pozostałych obiektów widać tendencję spadkową. W byłym województwie jeleniogórskim trzykrotnie spadła liczba domów wycieczkowych i schronisk. Podobnie sytuacja przedstawia się na terenie górzyszym tego województwa, gdzie nastąpił spadek liczby domów wycieczkowych i schronisk oraz stadionów o 71%.

Niewielkie tendencje wzrostowe są widoczne na obszarach nizinnych w przypadku boisk sportowych (około 41%). Sytuacja ta pogarsza możliwości rozwojowe województw, a zwłaszcza rozwój funkcji pozaprodukcyjnych.

ZMIANY W WYPOSAŻENIU OBSZARÓW WIEJSKICH SUDETÓW W INFRASTRUKTURĘ EKONOMICZNĄ

Możliwość rozwoju produkcji rolniczej oraz pozarolniczych dziedzin gospodarowania na terenie wsi górskich zależy w dużym stopniu od stanu infrastruktury ekonomicznej. W tabeli 3 przedstawiono pierwszą część elementów infrastruktury ekonomicznej, zebranych w trzy następujące grupy:

- instytucje finansowe (banki, kasy oszczędnościowe, agencje PKO);
- punkty świadczące usługi rolnicze (weterynaryjne, unasienniania zwierząt, inne);
- punkty skupu produktów rolnych (zwierząt, zbóż, ziemniaków, buraków cukrowych, warzyw i owoców, mleka, inne).

Jak wykazały przeprowadzone badania, znacznie pogorszyła się sytuacja na terenie województw sudeckich w zakresie dostępności do instytucji finansowych. Liczba tych punktów zmalała ponadtrzykrotnie na terenie byłego województwa jeleniogórskiego, na obszarach wiejskich województwa walbrzyskiego punkty te zostały zlikwidowane.

Tabela 2. Elementy infrastruktury społecznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]
 Table 2. Elements of the social infrastructure in the Sudety Voivodships of the Lower Silesian in 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Województwo – Voivodship											
		Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Wałbrzyskie – Wałbrzych					
		ogółem total		górskie mountaineous		nizinne lowland		ogółem total		górskie mountaineous		nizinne lowland	
		1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
1	Kultura i turystyka – Culture and turism	0,57	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	bd	0,00
1	Kina – Cinemas												
2	Kluby, świetlice, domy kultury Clubs, common rooms, cultural houses	9,13	5,82	9,38	5,82	8,21	5,82	22,62	7,73	22,62	7,73	bd	7,73
3	Muzea i skanseny – Museums and scansens	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,39	0,41	0,78	bd	0,00
4	Biuro informacji turystycznej Information agency of turism	1,14	0,34	1,44	0,34	0,00	0,34	1,22	0,00	1,22	0,00	bd	0,00
5	Hotele, motele, pensjonaty Hotels, motels, boarding-houses	4,00	2,05	4,33	2,05	2,74	2,05	2,45	1,55	2,45	1,55	bd	1,55
6	Domy wycieczkowe, schroniska Excursions homes, shelterhouse	3,43	1,03	3,61	1,03	2,74	1,03	1,22	1,55	1,22	1,55	bd	1,55
7	Kempingi – Campings	1,71	0,68	2,16	0,68	0,00	0,68	0,41	1,55	0,41	1,55	bd	1,55
8	Stadion – Stadium	2,28	1,03	2,16	0,62	2,74	1,54	0,82	0,00	0,82	0,00	bd	0,00
9	Boisko sportowe – Futball field	9,13	6,84	10,10	6,16	5,47	7,69	6,52	6,95	6,52	3,88	bd	10,01

Źródło: Badania własne.
 Source: Author's reasearch.

Tabela 3. Elementy infrastruktury ekonomicznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]
 Table 3. Elements of the economical infrastructure in the Sudety Voivodships of the Lower Silesian in 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Województwo – Voivodship											
		Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Wałbrzyskie – Wałbrzych					
		ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland		ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland	
		1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
I Instytucje finansowe – Financial institutions													
1	Banki – Banks	1,14	0,34	1,44	0,00	0,00	0,77	0,82	0,00	0,82	0,00	bd	0,00
2	Kasy oszczędnościowe – Savings bank (cash-dask)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00
3	Agencje PKO – PKO agency	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00
II Punkty świadczące usługi rolnicze Agricultural services stations													
1	Weterynaryjne – Veterinary ambulatory	1,71	0,68	2,16	0,00	0,00	1,54	0,82	0,39	0,82	0,78	bd	0,00
2	Unasienniania zwierząt	2,28	1,03	2,89	0,62	0,00	1,54	1,63	1,93	1,63	1,55	bd	2,31
3	Inne – Others	0,57	0,34	0,72	0,00	0,00	0,77	1,22	0,39	1,22	0,78	bd	0,00
III Punkty skupu – Purchase stations													
1	Zwierząt – Livestock	1,14	0,00	0,72	0,00	2,74	0,00	0,41	1,16	0,41	1,55	bd	0,77
2	Zbóż – Crops	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	1,54	0,82	0,77	0,82	0,78	bd	0,77
3	Ziemniaków – Potatos	0,57	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	0,78	bd	0,00
4	Buraków cukrowych – White beets	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	bd	0,00
5	Warzyw i owoców – Fruits and vegetables	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00
6	Mleka (skup obwoźny) – Milks (purchase carrying)	1,71	1,03	1,44	1,85	2,74	0,00	1,22	0,39	1,22	0,00	bd	0,77
7	Inne – Others	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00

Źródło: Badania własne
 Source: author's research.

Podobnie przedstawiała się sytuacja, jeżeli chodzi o punkty świadczące usługi rolnicze, których liczba spadła ponaddwukrotnie. W 1999 roku więcej było ich na terenie gmin nizinnych byłego województwa jeleniogórskiego, na terenach górskich obu województw liczba tych punktów wyraźnie spadła.

Niezadowalająca jest liczba punktów skupu na terenie wsi sudeckich. Przeprowadzone badania wykazały, że w byłym województwie jeleniogórskim przybyło punktów skupu zbóż, przy czym gminy górskie nie miały ich wcale. Liczba pozostałych punktów skupu w 1999 roku na terenie tego województwa spadła.

W byłym województwie wałbrzyskim prawie trzykrotnie wzrosła liczba punktów skupu zwierząt, przy czym lepiej w te punkty były wyposażone gminy górskie tego województwa. W obrębie badanej populacji wykazano wzrost liczby punktów skupu ziemniaków ogółem w byłym województwie wałbrzyskim oraz na terenie obszarów górskich. Spadła natomiast liczba punktów skupu mleka. Niewielki ich przyrost wystąpił na terenie gmin górskich byłego województwa jeleniogórskiego. Dane liczbowe zawarte w tabeli 3 wskazują, że w badanym okresie pogorszyła się znacznie sytuacja w zakresie infrastruktury ekonomicznej związanej bezpośrednio z produkcją rolniczą. Jako przyczynę upatrywać można przede wszystkim spadek produkcji rolniczej w tym rejonie.

W dalszej kolejności spośród elementów infrastruktury ekonomicznej analizie poddano placówki sprzedaży detalicznej oraz zakłady i punkty gastronomiczne. Informacje na ten temat zawiera tabela 4. W obydwu województwach sudeckich ogółem spadła liczba sklepów żywnościowych, w jeleniogórskim trzykrotnie, w wałbrzyskim zmniejszyła się o około 11%. Likwidowano również placówki sprzedaży drobnodetalicznej. W województwie jeleniogórskim ich liczba spadła o 44%, a w wałbrzyskim o ponad 38%. Na terenie byłego województwa jeleniogórskiego o około 1,5% wzrosła liczba sklepów z towarami nieżywnościowymi, w tym prawie czterokrotnie na terenach nizinnych. Na obszarach górskich liczba tego rodzaju sklepów bardzo się zmniejszyła. Trochę inna sytuacja w zakresie wyposażenia w te placówki była byłym w województwie wałbrzyskim, gdzie ich liczba spadła o 5%. Na obszarach górskich było tych placówek znacznie więcej niż na terenie gmin nizinnych.

Ważną rolę w rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowych pełnią zakłady i punkty gastronomiczne. W badanym okresie nastąpił spadek o około 35% liczby stałych zakładów gastronomicznych w byłym województwie wałbrzyskim, prawdopodobnie na korzyść sezonowych zakładów gastronomicznych oraz stałych punktów gastronomicznych, których liczba wzrosła ponadpięciokrotnie. Na terenie byłego województwa jeleniogórskiego liczba stałych punktów gastronomicznych również wzrosła, lecz relatywnie mniej (prawie cztery razy), przy czym stałe zakłady gastronomiczne pozostały na podobnym poziomie jak w 1996 roku.

Lepiej wyposażone w zakłady i punkty gastronomiczne są tereny góryste, co wiąże się ściśle z pełnionymi przez te tereny funkcjami turystyczno-wypoczynkowymi.

W dalszej kolejności (tab. 5) przeanalizowano stan zakładów przemysłowych przypadających na 100 km². Sytuacja w 1999 roku w porównaniu do roku wyjściowego nieznacznie się pogorszyła w obydwu byłych województwach sudeckich.

Tabela 4. Elementy infrastruktury ekonomicznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]
 Table 4. Elements of the economical infrastructure in the Sudety Voivodships of the Lower Silesian in 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Województwo – Voivodship											
		Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Wałbrzyskie – Wałbrzych					
		ogółem total		górskie moun- taineous		nizinne lowland		ogółem total		górskie moun- taineous		nizinne lowland	
1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999		
I Placówki sprzedaży detalicznej – Retail trade posts													
1	Sklepy żywnościowe – Foodstuff shops	32,54	4,45	33,90	1,23	27,37	8,46	26,49	23,57	26,49	27,90	bd	19,26
2	Sklep z towarami – Industrial shops nieżywnościowymi	14,84	15,06	16,59	1,23	8,21	32,32	11,01	10,43	11,01	20,15	bd	0,77
3	Placówki sprzedaży – Small retail trade posts (booths) drobnodetalicznej (kioski)	9,13	5,13	9,38	4,31	8,21	6,16	8,15	5,02	8,15	8,53	bd	1,54
II Zakłady i punkty gastronomiczne Gastronomical plants and points													
1	Stale zakłady gastronomiczne – Restaurants	8,56	8,56	8,66	8,63	8,21	8,46	6,52	4,25	6,52	7,75	bd	0,77
2	Sezonowe zakłady gastronomiczne – Season restaurants	7,42	0,00	9,38	0,00	0,00	0,00	0,41	1,16	0,41	2,33	bd	0,00
3	Stale punkty gastronomiczne – Permanent snack bars	2,85	6,84	3,61	4,93	0,00	9,23	1,22	6,57	1,22	8,53	bd	4,62
4	Sezonowe punkty gastronomiczne – Season snack bars	1,14	0,00	1,44	0,00	0,00	0,00	3,26	1,93	3,26	3,88	bd	0,00

Źródło: Badania własne.
 Source: Author's research.

Tabela 5. Elementy infrastruktury ekonomicznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]
 Table 5. Elements of the economical infrastructure in the Sudety Voivodships of the Lower Silesian in 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Województwo – Voivodship											
		Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Walbrzyskie – Walbrzych					
		ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland		ogółem total		górskie mountainous		nizinne lowland	
		1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
1	Zakłady przemysłowe – Industrial plants												
1	Rzeźnia i przetwórnia Slaughter-houses and meat processing plant	2,28	0,34	2,16	0,00	2,74	0,77	0,82	1,55	0,82	1,55	bd	1,54
2	Przetwórnia mleka – Milk processing plant	0,00	0,68	0,00	1,23	0,00	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00
3	Młyn – Mill	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	1,54	0,41	0,39	0,41	0,78	bd	0,00
4	Piekarnia – Baker's shop	4,57	2,05	5,77	1,23	0,00	3,08	3,67	2,70	3,67	3,88	bd	1,54
5	Przetwórnia owoców i warzyw Fruit and vegetable processing plant	0,00	0,68	0,00	0,62	0,00	0,77	0,41	0,00	0,41	0,00	bd	0,00
6	Wytwórnia napojów mineralnych Minerals drinks manufacture	0,57	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	1,63	0,39	1,63	0,78	bd	0,00
7	Mieszalnia pasz – Feed mixed	0,57	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	0,00	bd	0,77
8	Tartak – Sawmill	2,28	1,37	2,89	2,47	0,00	0,00	1,22	2,32	1,22	2,33	bd	2,31
9	Inne – Others	5,71	3,42	5,05	2,47	8,21	4,62	5,30	7,34	5,30	10,85	bd	3,85

Źródło: Badania własne.
 Source: author's research.

W byłym województwie jeleniogórskim wzrosła jedynie liczba przetwórnicy mleka, owoców i warzyw oraz młynów. Gminy górskie tego województwa posiadają mniej tych elementów niż gminy nizinne. W 1999 roku na terenie byłego województwa walbrzyskiego wzrosła liczba rzeźni i przetwórnicy, mieszalni pasz, tartaków oraz innych zakładów przemysłowych. Na terenie gmin górskich jest więcej rzeźni, młynów, piekarni, tartaków, wytwórnicy napojów mineralnych i innych. Mniej tych zakładów znajduje się na terenie gmin nizinnych.

W przeciwieństwie do zakładów przemysłowych, których liczba zmalała, poprawiła się sytuacja wyposażenia tych terenów w zakłady rzemieślnicze. Informacje na ten temat zawiera tabela 6. Badaniami szczegółowymi objęto między innymi zakłady: kowalsko-ślusarskie, motoryzacyjne, naprawy maszyn i urządzeń rolniczych, stolarskie, remontowo-budowlane, krawieckie, szewskie, fryzjerskie oraz radiowo-telewizyjne, przypadające na 100 km².

Na terenie byłego województwa jeleniogórskiego prawie dwukrotnie wzrosła liczba zakładów remontowo-budowlanych, o około 50% – fryzjerskich, o 19% – radiowo-telewizyjnych oraz o prawie 14% – motoryzacyjnych. Liczba większości zakładów rzemieślniczych wzrosła zarówno na obszarach górskich, jak i na terenach nizinnych. Jeszcze więcej wzrosła liczba zakładów rzemieślniczych na terenie byłego województwa walbrzyskiego, gdzie spadła jedynie liczba zakładów szewskich, fryzjerskich oraz radiowo-telewizyjnych. Podobna, wzrostowa tendencja widoczna jest na terenach górskich i nizinnych. W tabeli 6 przedstawiono również sytuację składów: nawozów mineralnych, pasz treściwych, materiałów budowlanych, opału, benzyny i olejów napędowych, środków ochrony roślin oraz maszyn i urządzeń rolniczych. Obiekty te mają bardzo duże znaczenie z punktu widzenia zaopatrzenia gospodarstw rolniczych w środki do produkcji.

W byłym województwie jeleniogórskim wzrosła jedynie liczba składów benzyny i olejów napędowych oraz maszyn i urządzeń rolniczych. Znacznie lepiej w te obiekty były wyposażone obszary nizinne tego województwa. Nieznacznie wzrosła liczba tych obiektów na terenie byłego województwa walbrzyskiego. Spadła jedynie liczba składów opału. Sytuacja jest podobna na obszarze górskim i nizinnym.

WNIOSKI

Rozbudowa infrastruktury przyczyni się najprawdopodobniej do likwidacji wielu dysparytetów i opóźnień cywilizacyjnych w rozwoju wsi. Można zatem przypuszczać, iż obszary wiejskie będą miały szansę zostać atrakcyjnym miejscem pracy i życia ludności tam zamieszkanej. W środowisku wiejskim zostaną zapewne wykorzystane różnorodne środki finansowe Unii Europejskiej, w ramach między innymi funduszy strukturalnych. W tych warunkach gminy i powiaty powinny umiejętnie nauczyć się wykorzystywać środki pomocowe w celu zmniejszenia dystansu w zakresie infrastruktury techniczno-ekonomicznej oraz społecznej między Polską a Unią Europejską [Czerna-Grygiel 2002].

Tabela 6. Elementy infrastruktury ekonomicznej województw sudeckich Dolnego Śląska w latach 1996 i 1999 [na 100 km²]
 Table 6. Elements of the economical infrastructure in the Sudety Voivodships of the Lower Silesian in the years 1996–1999 [on 100 square kilometres]

Lp. No.	Wyszczególnienie Specification	Województwo – Voivodship											
		Jeleniogórskie – Jelenia Góra						Wałbrzyskie – Wałbrzych					
		ogółem		górskie		nizinne		ogółem		górskie		nizinne	
		total		mountainous		lowland		total		mountainous		lowland	
		1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999	1996	1999
I	Zakłady rzemieślnicze – Crafts plants												
1	Kowalsko – ślusarskie – Lock-smithing plants	5,71	3,42	6,49	2,47	2,74	4,62	1,63	4,64	1,63	2,33	bd	6,93
2	Motoryzacyjne – Motorizatione plants	11,42	13,00	12,98	14,79	5,47	10,77	5,30	10,04	5,30	8,53	bd	11,55
3	Naprawy maszyn i urządzeń rolniczych Servis stations for agricultural machines and equipment	3,43	0,68	4,33	0,62	0,00	0,77	0,82	1,55	0,82	2,33	bd	0,77
4	Stolarskie – Joinered plants	13,70	13,69	15,15	17,87	8,21	8,46	4,08	6,18	4,08	6,20	bd	6,16
5	Remontowo budowlane – Bulding plants	7,99	14,72	7,93	14,18	8,21	15,39	2,04	5,02	2,04	4,65	bd	5,39
6	Krawieckie – Talorings	6,28	2,40	6,49	3,70	5,47	0,77	1,22	1,93	1,22	1,55	bd	2,31
7	Szewskie – Shoemarkers	0,57	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	0,82	0,00	0,82	0,00	bd	0,00
8	Fryzjerskie – Hairdresseries	1,14	1,71	1,44	1,85	0,00	1,54	4,08	2,32	4,08	4,65	bd	0,00
9	Radiowo – telewizyjne – Radio and TV plants	0,57	0,68	0,72	0,00	0,00	1,54	0,82	0,00	0,82	0,00	bd	0,00
II	Składy (punkty zaopatrzenia) – Supply stations												
1	Nawozów mineralnych – Mineral fertilizers storage	2,28	0,68	2,16	0,00	2,74	1,54	0,00	1,55	0,00	0,78	bd	2,31
2	Pasz treściwych – Pastures and concentrates storage	2,28	0,34	2,16	0,00	2,74	0,77	0,00	1,55	0,00	1,55	bd	1,54
3	Materiałów budowlanych – Bulding Materials	2,85	1,71	2,89	0,62	2,74	3,08	0,41	0,77	0,41	1,55	bd	0,00
4	Opalu – Fueled plants	2,28	0,68	2,16	0,00	2,74	1,54	1,22	1,16	1,22	1,55	bd	0,77
5	Benzyny i olejów napędowych – Driving and petrol oils	1,14	2,05	1,44	1,23	0,00	3,08	0,41	0,77	0,41	0,78	bd	0,77
6	Środków ochrony roślin – Crop protection preparations	1,71	0,00	1,44	0,00	2,74	0,00	0,00	1,16	0,00	0,78	bd	1,54
7	Maszyn i urządzeń rolniczych – Agriculturals machines and appliance	0,00	0,34	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	bd	0,00

Źródło: Badania własne.
 Source: Author's research.

Przeprowadzone na terenie Sudetów badania związane z wyposażeniem infrastrukturalnym obszarów wiejskich pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków:

1. W analizowanym okresie wyraźnej poprawie uległo wyposażenie w elementy infrastruktury technicznej na terenie byłych województw sudeckich, wyjątek stanowią placówki pocztowo-telekomunikacyjne, których wskaźnik ogółem się obniżył.
2. Lepiej w infrastrukturę techniczną wyposażone są gminy nizinne obydwu województw.
3. Analiza infrastruktury obszarów wiejskich wykazała poprawę w zakresie oczyszczalni ścieków oraz kanalizacji, które mają duże znaczenie dla stanu środowiska naturalnego tych terenów z uwagi na ich cenne walory przyrodnicze.
4. Poprawa nastąpiła również w zakresie rozwoju elementów kultury i turystyki w rejonie byłego województwa walbrzyskiego (kempingi, schroniska, domy wypoczynkowe, punkty gastronomiczne), co jest istotne ze względu na pełnienie funkcji turystyczno-wypoczynkowych.
5. W rejonie byłego województwa jeleniogórskiego pogorszyła się sytuacja w zakresie rozwoju obiektów kultury i turystyki oraz gastronomii, co jest zjawiskiem niekorzystnym dla tych terenów.
6. W analizowanym okresie zaobserwowano zmniejszenie się liczby instytucji finansowych w byłym województwie jeleniogórskim.
7. Sytuacja w zakresie infrastruktury ekonomicznej związanej bezpośrednio z produkcją rolniczą znacznie się pogorszyła.
8. Liczba punktów świadczących usługi rolnicze zmniejszyła się prawie o 50%, punkty skupu wystąpiły w ilościach śladowych, co może być wynikiem trudnych warunków dla produkcji rolniczej.
9. Na obszarze wiejskim byłego województwa walbrzyskiego odnotowano poprawę w zakresie wyposażenia w punkty zaopatrzenia w środki do produkcji rolniczej, natomiast w byłym województwie jeleniogórskim ich liczba uległa zmniejszeniu.
10. Specyfika obszarów wiejskich tych terenów wpływa również na rozwój zakładów przemysłowych, których liczba jest niewielka. Biorąc pod uwagę ich związek z produkcją rolniczą, fakt, że jest ich mniej, potwierdza trudne warunki produkcji rolniczej, znaczny jej spadek oraz zainteresowanie działalnością pozarolniczą, jak np. agroturystyka.
11. Dość zróżnicowana jest liczba zakładów rzemieślniczych na terenie Sudetów. Ich liczba wzrosła w analizowanym okresie.

Przeprowadzone badania potwierdziły postawioną hipotezę badawczą, wykazując zmniejszenie się liczby elementów infrastruktury uzależnionych od rozwoju rolnictwa i produkcji rolniczej na tym terenie, która ze względu na trudne warunki przestała być wiodącym kierunkiem rozwoju tych obszarów.

PIŚMIENNICTWO

- Brzozowska K., 2003. Problemy ocen efektywności inwestycji infrastrukturalnych. *Folia Univ. Agric. Stetin, Oeconomica* 233 (42), 519–530.
- Czerna-Grygiel J., 2002. Infrastruktura na obszarach wiejskich. *Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Agrobiznes* 2002, nr 941, 169–173.
- Kopeć B., 1983. *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych*. Skrypt AR Wrocław, 166–199.
- Kutkowska B., Południak A., Kropisz I., 1998. Stan infrastruktury ekonomicznej a wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Sudetach. *Zesz. Nauk. AR we Wrocławiu, Rolnictwo* LXXII, nr 346, 107–126.
- Pytkowski W., 1985. *Organizacja badań i ocena prac naukowych*. PWN, Warszawa, 86–88.
- Wasilewski A., 2002. Infrastruktura techniczna i dochody budżetowe gmin a rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich (na przykładzie woj. mazowieckiego). *Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Agrobiznes* 2002, nr 941, 169–173.

ANALYSIS OF INFRASTRUCTURE ON THE RURAL AREAS OF FORMER VOIVODSHIPS OF SUDETY

Summary. The level of infrastructural development plays an essential role in the process of multifunctional development of the rural areas and significantly affects the life standard of the inhabitants. The paper presents the changes in infrastructural outfit of the rural areas situated in the region of the former of Sudety Voivodships of the Lower Silesian region in the years 1996–1999. In the researches elements of technical, social, and economical infrastructure were taken into consideration. Estimation has been based on the number of chosen elements in relation to 100 km² areas.

Key words: infrastructure, village, Sudety, Lower Silesia

Irena Kropisz, Akademia Rolnicza we Wrocławiu, Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa ul. M. Skłodowskiej-Curie 42, 50-369 Wrocław, e-mail: Irena@ekonom.ar.wroc.pl